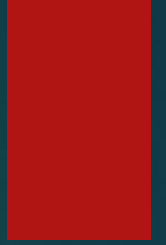
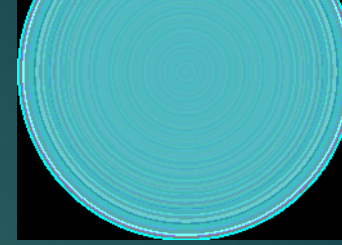

Stylistika (2)

Stylistické aspekty výstavby textu

Styl – konstituuje se teprve v rámci textu (z komunikačního hlediska diskurzu).

Textová gramatika/lingvistika vs. stylistika – řada společných témat, ve stylistice jazykové prostředky koherence a koheze textu více v pozadí.

Kompozice = výstavba textu (tematika + jazykové vyjádření)

Slohové postupy

Volba slohového postupu:

- 1) **Informační** (nekontextový, např. plakát, textová zpráva; kontextový, např. novinová zpráva)
- 2) **Vyprávěcí** (běžné vs. umělecké vyprávění)
- 3) **Popisný** (prostý, umělecký, vědecký, prakticky odborný; statický vs. dynamický; popis děje, pracovního postupu atd.)
- 4) **Výkladový** (induktivní: analýza faktů > zobecnění; deduktivní: obecné > konkrétní příklady)
- 5) **Úvahový** (odborný vs. umělecký)

Stylová charakteristika výrazových prostředků

1) **Hláskové:** např. *mléko/mlíko, hřmět/hřmít, výše/výš* atd.

2) **Morfologické a syntaktické:** **podst. jména** – jmenné konstrukce (statičnost, odborný a administrativní styl); **adjektiva** – deverbální a ve str. rodě – typické pro admin. styl, např. *je nutno, možno, uhrazený, prováděný*); **zájmena** – knižní *mne, onen, jenž* atd.); **slovesa** – jejich užití zvyšuje dynamičnost; historický a gnómický přezens; autorský plurál – vědecký styl; *dělati* vs. *přeju, děkuju* – knižní vs. hovorové; **předložky** – admin. a publicistický styl: nevlastní předložky jako *z důvodu, za účelem, vzhledem k*; **spojky** – obecně vyšší myšlenková náročnost textu, některé spojky i stylová platnost, např. *jelikož, poněvadž, pakliže...*; *– tak, no tak...* v nepřipravených projevech.

Stylová charakteristika výrazových prostředků

- 3) **Slovotvorné:** zdrobněliny – např. oblast gastronomie, obecně citový vztah; víceslovná pojmenování (multiverbizace) – odborný a publicistický styl; složeniny – admin. a odborný styl (např. *slovotvorný, tvaroslovný, slovnědruhový*).
- 4) **Syntaktické:** nejviditelnější projev komunikační strategie; stylově rozrůzněné syntaktické konstrukce, vliv mluvené či psané formy. Sporná hranice mezi lexikálními a syntaktickými prostředky.
- 5) **Lexikální:** neutrální (spisovné) vs. příznakové: nespisovná slova, cizí slova, neologismy, archaismy, méně frekventovaná slova, stylově zabarvená (hovorová vs. knižní, publicismy, odborné termíny), expresivní (familiární, eufemismy, dětská slova, pejorativní, vulgární) + regionalismy a dialektismy, argotismy, slangové výrazy.

Stylová hodnota lexému

- 1) **Stálá:** součást stylové normy (opakované užívání v rámci určitého typu komunikace)
- 2) **Adherentní:** připojená k výrazu postupně během užívání (publicismy, např. v /poslaneckých/ řadách, hájit barvy /lidovců/, mýt si nad něčím ruce, přijít /politicky/ draho, sáhnout hlouběji do kapsy)
- 3) **Inherentní:** výrazy utvořené speciálně pro určitý typ komunikace (např. odborné termíny)
- 4) **Kontextová:** aktualizace významu a formy (typicky v uměleckých textech)

Stylová/stylistická příznakovost: odchylka od norem platných v dané oblasti

Funkční styly

Základy teorie funkčních stylů: už B. Havránek (Pražský lingvistický kroužek); jazyk hovorový, pracovní, vědecký a básnický.

Dnešní klasifikace funkčních stylů:

- 1) Styl prostě sdělovací
- 2) Styl odborný a administrativní (nebo dva samostatné styly)
- 3) Styl publicistický (+ reklamní)
- 4) Styl umělecký

Uvnitř těchto stylů ještě dělení na projev mluvený vs. psaný, připravený vs. nepřipravený, veřejný vs. soukromý, monologický vs. dialogický.

Funkční styl prostě sdělovací

Sféra běžné komunikace, hovorový, běžně mluvený jazyk, obtížné vymezení vůči jazyku spisovnému a nespisovnému. Zpochybnění existence tohoto funkčního stylu (Hoffmannová: může být příznačný pro projevy i jiných funkčních stylů, např. vědeckého).

Vnitřní dělení: a) styl konverzační, b) styl epistolární a c) styl elektronické komunikace.

Každodenní mluvené dialogy: z hlediska komunikační role (mluvčí – posluchač), sociální role (dialogy symetrické vs. asymetrické), spontánnosti (přípravenost vs. nepřipravenost).

Běžné dorozumívání (převážně nespisovné), spíše normy komunikační nežli jazykové.

Typy konverzačních situací

1) Monology

- 2) **Dialogy:**
- a) symetrické (rodinné, pracovní)
  - b) asymetrické (z hlediska věku, znalostí, postavení + institucionální asymetričnost, např. nákup, vyšetření)

Kontakt přímý (bezprostřední) vs. zprostředkovaný (např. elektronická komunikace), připravenost vs. nepřipravenost, veřejnost vs. neveřejnost.

Přechodové oblasti: pracovní konverzace, dialogy literární (stylizovaný hovorový jazyk – pouze představa autora o hovorovém jazyce)

Výrazové prostředky v běžné komunikaci

- 1) **Hláskové:** např. *voblíkat, míň, přeci, taky, mlíko* atd.
- 2) **Morfologické:** tvoření slov (abreviace – *depka, dovča, info, poo, lahvič, mimčo* apod.), nespisovné koncovky a tvary slov
- 3) **Lexikální:** kolokvialismy, neurčité vyjadřování (*ňákej, tak ňák, nebo tak, tak něco*), slovní vycpávky (*jako prostě, vlastně* atd.)
- 4) **Syntaktické:** jednodušší větná stavba, jádro výpovědi často už na začátku nebo uprostřed věty (standardně na konci).

Písemná forma běžné komunikace

- 1) **Epistolární:** soukromé dopisy, dříve příručky, listáře (norma, vzor). Cíle této formy komunikace – udržení kontaktu (*fatická funkce*), předání informace (*referenční funkce*), vyjádření pocitů, postojů či názorů (*expresivní funkce*). V závislosti na připravenosti a vzdělání – nespisovné prostředky a rysy mluvené syntaxe. Grafická složka – podtržení, tiskací písmena, emotikony.
- 2) **Elektronická:** emaily, SMS, chaty, internetové diskuse. Rysy psaných i mluvených projevů. Časté anglicismy (např. *odkliknout, chatovat, online*), zkratky (*thx, pls, btw, wtf, lol, ok*) a emotikony. Nepřipravené internetová diskuse nebo chaty vs. připravené – blogy (vyprávění, úvahy, foto).

Funkční styl odborný

Funkce odborně-sdělná (referenční, metajazyková, ale i konativní = přesvědčovací, argumentační; nikoliv ovšem emotivní). Komunikační cíl převážně teoretický, poznávací. Obecná symetričnost vědecké komunikace (vs. asymetričnost znalostní či institucionální).

Základní kód: psaný spisovný jazyk (čeština, nicméně v odborných textech i cizojazyčné citace a časté cizí termíny). Kombinace verbální složky s vizuální (grafy, tabulky, schémata) = multimodální komunikace (vs. multimediální, tj. audiovizuální).

Vnitřní dělení odborného stylu: a) čistě vědecký, b) učební, c) populárně-naučný, d) praktický odborný (pouze zde je cíl praktický: pokrok v praxi)

Potřeba rozlišovat mezi jazykem odborným vs. profesní mluvou (i nespisovnou).

V případě češtiny přerušeni kontinuity vývoje odborného jazyka v době pobělohorské (potom až národní obrození).

Stylová norma odborných textů

Odborné projevy psané (převažující) i mluvené, stylistické rozdíly podle vědních disciplín. Přísná spisovnost (psaná forma) vs. hovorové prvky (mluvené odborné projevy).

Významová přesnost (vs. srozumitelnost v běžné komunikaci), jasnost, konciznost, ekonomičnost, věcnost, systematičnost. Raději opakování stejných termínů nežli užívání synonym (oproti uměleckému stylu) pro dosažení přesnosti. V mluvených odborných projevech větší důraz na srozumitelnost.

Pečlivá připravenost dlouhodobá (odbornost) i bezprostřední (konkrétní text, ale i promluva, např. přednáška, příspěvek na konferenci).

Nocionálnost, neexpresivnost, zvláště v psané podobě situační nezakotvenost.

Výrazové prostředky v odborné komunikaci

Formální hledisko: strukturovanost (kapitoly, odstavce, odkazy; úvod, stať, závěr)

Morfologické hledisko: spisovnost, tendence k potlačení přítomnosti autora v textu (neosobní konstrukce: *jako příklad byl zvolen..., studie ukázala, že...*; autorský plurál *modestiae: jak jsme se snažili prokázat...*)

Lexikální hledisko: odborné termíny (časté internacionalismy; většinou podst. jména, ale i další slovní druhy, např. *benigní, endovaskulárně, dilatovat* apod.) + slovesní kmeny jako *detekce, selekce, definovat, identifikovat* atd. V populárně-naučných textech méně cizích termínů. Vyhýbání se synonymům (kvůli významové přesnosti), tendence k nominalizaci (podobně jako v administrativním stylu). Časté nevlastní předložky (např. *na základě, z hlediska, v rámci, v důsledku...*)

Syntaktické hledisko: složitá větná stavba, dlouhá souvětí (hlavně psaná forma, v mluvených projevech kratší a méně komplikované věty), ustálené textové modely, stereotypnost.

Žánry (útvary) odborné komunikace

- 1) **Čistě vědecké:**
  - a) **psané** – odborné studie a články (časopisecké či sborníkové), kapitoly v knihách, recenze vědeckých publikací
  - b) **mluvené** – plenární přednášky na konferencích, příspěvky v sekcích konferencí + následné diskuse, panelové diskuse...
- 2) **Učební či akademické:**
  - a) **psané** – učebnice, disertační a diplomové práce, posudky
  - b) **mluvené** – přednášky, semináře, obhajoby diplomových prací, ústní zkoušky...
- 3) **Populárně-naučné:**
  - a) **psané** – knihy, články, zprávy a novinky ze světa vědy, tematické internet. stránky...
  - b) **mluvené** – rozhlasové přednášky a magazíny, interview, dokumentární filmy...

Žánry (útvary) odborné komunikace

4) Praktické odborné: např. znalecké posudky a zprávy, expertízy, zprávy o řešení projektů, návody, manuály, konzultace, pracovní porady atd.

Specifika učebního stylu a jeho žánrů: **asymetričnost** (učitel – student či žák), **významné rozdíly mezi jednotlivými stupni vzdělávání** (vysoké školy: cílem je přenos informace + rozvoj vědeckých schopností; střední a základní školy: přenos informace + socializace žáka).

Kontakt přímý (výuka) i **nepřímý** (učebnice, domácí úkoly)
V mluvené formě **monolog** (přednáška) i **dialog** (cvičení, semináře)